



Open University / האוניברסיטה הפתוחה  
Tel Aviv University / אוניברסיטת תל-אביב  
Zalman Shazar Center / מרכז זלמן שזר

---

נגד כל הדוגמות

Author(s): עופר נורדהיימר נור and Ofer Nurdheimer Nur

Review by: רונן רמייהדרון רפוע and Ofer Nurdheimer Nur

Source:

*Zmanim: A Historical Quarterly* /

זמנים: רבעון להיסטוריה

(קיץ 2008), pp. 108-110

Published by: Open University / האוניברסיטה הפתוחה, Tel Aviv University / תל-אביב  
אוניברסיטת, and Zalman Shazar Center / מרכז זלמן שזר

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23446298>

Accessed: 15-07-2015 18:31 UTC

---

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.



Open University / האוניברסיטה הפתוחה, Tel Aviv University / תל-אביב and Zalman Shazar Center / מרכז זלמן שזר are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zmanim: A Historical Quarterly* / זמנים: רבעון להיסטוריה.

<http://www.jstor.org>

Eugene Sheppard / **Leo Strauss and the Politics of Exile: The Making of a Political Philosopher**, Waltham: Brandeis University Press, 2006, 191 pp.

החוקר היהודי-גרמני לאו שטראוס (1899-1973), הוא אחת הדמויות המרתקות והשנויות במחלוקת בהיסטוריה של ההגות המערבית. מי שכונה נביא השמרנות החדשה, או מזוהה לכל הפחות כאחד מאבותיה המייסדים, זוכה בשנים האחרונות לתשומת-לב גוברת, בייחוד בשפה האנגלית. זאת בין השאר הודות לעובדה, שמספר רב של תלמידיו ותלמידי תלמידיו מילאו תפקידי מפתח בממשל האמריקני השמרני של רונלד רייגן, ג'ורג' בוש האב, ובעיקר ג'ורג' בוש הבן. יותר מכול, פילוסופים פוליטיים, כמו אן נורטון (Norton) ואחרים, נוהגים לשייך את שטראוס לתפישה המדינית הנאו-קונסרבטיבית במדיניות החוץ האמריקנית וליוזמת המלחמה בעירק. על רקע זה מוקדש שדה מחקר שלם למשנתו של לאו שטראוס, מחקר שעוסק בפענוח משנתו המורכבת, במערכת הקשרים הסבוכה בין משנה זו לבין חייו, בין הפן הפילוסופי לביוגרפי, בין יהדותו לבין הפילוסופיה הפוליטית שפיתח.

ספרו של יוג'ין שפרד הוא אחת התרומות האחרונות והייחודיות למחקר זה. בעיני שפרד, המפתח להבנת הגותו המורכבת של שטראוס טמון בחוויית הגלות המוקדמת שלו. זוהי נקודת המוצא של הספר: לאו שטראוס הוא בראש ובראשונה הוגה יהודי גרמני שחי בגלות. יתר על כן, עזיבתו את גרמניה הייתה מלווה בתודעת נרדפות מתמשכת. הקיום הגלותי הקרין יותר מכול על התרומות של תפישת עולמו. את טענתו המרכזית מבסס שפרד בעיקר על כתביו המוקדמים של שטראוס ועל חליפת המכתבים בינו לבין בני שיח רבים. שפרד מראה, כיצד מושג הגלות וחויית הגלות, בעיקר כפי שנחוותה על-ידי יהודים, ובעיקר על-ידי יהודים גרמנים, היא המפתח להבנתו של שטראוס כאדם וכהוגה-דעות. הגלות היא הפריזמה, שדרכה על היהודי לנווט את דרכו בין פילוסופיה יהודית ואידאולוגיה ציונית [על השפעותיה של הגלות שנכתפה על הוגה-דעות אחר, קרל פופר (Popper), ראו מאמרם של דוד ויינשטיין ואביהו זכאי **בזמנים** 101]. זוהי טענה חדשה ומקורית לגבי שטראוס, ושפרד אינו חושש לפתור את השאלות המורכבות הקשורות בשטראוס ובמשנתו על-ידי רדוקציה לחוויה מכוונת מרכזית, ולחלץ מקריאה זו מסקנות חדשניות.

ד"ר עופר נורדהיימר נור הוא עמית מחקר במרכז ע"ש פרנץ רוזנצוויג לחקר הספרות ותולדות התרבות היהודית-הגרמנית באוניברסיטה העברית בירושלים.

nur@ucla.edu

שטראוס נולד למשפחה יהודית אורתודוקסית בקירשהיין (Kirchhain), עיירה קטנה במערבה של גרמניה. עליית הנאצים לשלטון תפסה אותו מחוץ לגרמניה, והוא לא שב אליה עוד למעט ביקור בן מספר ימים בשנות החמישים. אחרי בריחתו חי שטראוס בגלות בצרפת ובאנגליה. בשנת 1937 המשיך את דרכו לארצות-הברית. מבחינה אקדמית, לאו שטראוס לא התמסד: במשך למעלה מעשור שנים הוא חי בשולי העולם האקדמי עד שהגיע אל אוניברסיטת שיקגו, שבה נודע כמרצה כריזמטי וכ"גורו" אינטלקטואלי. בתקופה זו הקים שטראוס אסכולה רבת-השפעה של ממשיכי דרכו. בין תלמידיו ישנם שמות מוכרים רבים, המנהיגים כיום את האקדמיה והפוליטיקה האמריקנית. אחד הבולטים שבתלמידיו הוא אלן בלום (Bloom), אשר נודע בשנות השמונים בביקורתו השמרנית על האקדמיה האמריקנית. בספרו הידוע, **זלזולה של הרוח באמריקה**, הצביע בלום על הדעיכה במדעי הרוח כתוצר של הרליטיזם של שנות השישים.

שפרד מחדד את הקשר שבין החיים בגלות לבין כתיבתו הזוהירה של שטראוס, כתיבה שמודרכת תמיד על-ידי הצורך להסוות את דעותיו האמיתיות, להימנע מהתבלטות מוסדית ולהתחמק מביקורת מצד גורמים עוינים. באורח אירוני, שפרד מראה, זוהי בדיוק תרומתם של המשטרים הדיקטטוריים והטוטליטריים: הם מחדדים את הצורך בהירות ומאמנים את מי שחיים תחת עולם לכתוב במחתרת ולתקשר בצופן. פרקטיקה זו מוסיפה לשמש את הגולה באשר הוא, גם אם ה"גולה" היא הדמוקרטיה האמריקנית.

שפרד קורא את שטראוס בעין ביקורתית ואוהדת כאחת. הוא לא חולק על תפישת שטראוס כשמרן. שטראוס, כמרצה לתאוריה פוליטית, הסתייג מחזונות פוליטיים אוטופיים, מהרפתקנות פוליטית וחברתית חסרת-שורשים, ולאחר נפילת הנאצים, הדגיש את כשלו של הקומוניזם. הוא ייחס חשיבות לסמכות, אולם תיעב משטרים סמכותניים, שלהם קרא בשם היווני הקלסי – משטרי עריצות (טירניה). הוא סלד מחתירה להגמוניה עולמית של מעצמה יחידה ולא האמין ששינוי, לרבות שינוי פוליטי, הוא בהכרח שינוי לטובה דווקא. שטראוס דגל בדמוקרטיה הליברלית כ"צורת הממשל המזיקה פחות", למרות שגם אותה ביקר בחריפות, בעיקר באותן נקודות שבהן נטש הליברליזם את התפישה הפוליטית הקלסית לטובת אמונה עיוורת בקדמה. גם בהקשר הציוני עמד שטראוס בתחום ביניים: שפרד מראה כיצד שטראוס תמך בתנועה הציונית ובמדינת ישראל כפתרון הטוב ביותר ליהודים, עוד מזמן נעוריו בתקופת רפובליקת ויימאר, אך ביקר בלשון חדה את אופייה החילוני של הציונות ואת יומרתה לספק תחליף למסורת היהודית בת אלפי שנים. נקודה זו נעלמת פעמים רבות מהמחקר שדן בשטראוס, ושפרד מחזיר אותה לקדמת הבמה המחקרית. הוא רואה בה חלק מההקשר הכללי והאישי שעיצב את עמדתו של שטראוס, מול עמדותיו הפוליטיות ומול תפישת היהדות שלו בהקשרה המודרני.

אם בהגותו הדגיש שטראוס את ההפרדה בין "אתונה" ל"ירושלים", בין פוליטיקה לתאולוגיה, אמונה ומדע, התגלות ותבונה, הרי את עמדתו ביחס לציונות ראה כמקרה מבחן של עמידה בין הקטבים. העימות בין "אתונה" ל"ירושלים"



לאו שטראוס

טענתו של שטראוס לא הצטמצמה לפילוסופיה בלבד. גם על המדינאים להסתיר לעתים את האמת ואת כוונותיהם האמיתיות מפני ההמונים. לדעתו של שטראוס, אין לציבור הרחב כלים להבין ולבחור את טובת הכלל או את טובת הישות המדינית שאליה הוא משתייך. מסיבות דומות תמך שטראוס האתאיסט בקיומה של הדת: הדת מפיצה באורח האפקטיבי ביותר את השקרים והאשליות, שאותם מאמצים ההמונים אל לבם. היא משככת את חרדותיהם, אשר עלולות לשחרר כוחות הרסניים אם יתפרצו. אין זה מפליא, אם כן, שלא שטראוס העריך את ההגות המדינית של ניקולו מקיאוולי.

הקריאה הצמודה של יוג'ין שפרד בכתביו הפילוסופיים ובמכתביו הפרטיים של לאו שטראוס מצביעה על אידיוקים רבים אצל מפרשיו של שטראוס. מספרו עולה, שרבות ממה שנכתב בשנים האחרונות על "הנביא" של פקידי הממשל השמרנים החדשים, היה מוטעה ומבוסס על התרשמויות שטחיות. ההעדפה המחקרית של שפרד היא ברורה: מול ההצגה השטחית של הגותו של שטראוס בארצות-הברית, מעמיד שפרד כמופת את האופן שבו פירשו אותו אינטלקטואלים יהודים-גרמנים בני זמנו של שטראוס, גם אם קריאתם לא הייתה תמיד אוהדת לשטראוס. לדעתו, גרשום שלום אפיין את לאו שטראוס באופן קולע כ"אדם בנפתוליו"; חנה ארנדט העריכה את חריפותו האינטלקטואלית ותיארה אותו באמצעות הפרדוקס של האתאיסט היהודי-האורתודוקסי, אולם גם הוסיפה ביבושת, כי איננה מחבבת אותו. שפרד כותב מתוך מסורת יהודית-גרמנית זו ורואה בה את הדרך הנכונה להבנתו של שטראוס.

סימן בעיני שטראוס את נקודת ההתחלה של הגותו, דהיינו, משבר ההווה המודרנית עצמה. את מקור המשבר איתר במתח, שאינו ניתן ליישוב, בין שתי גישות מנוגדות כלפי האמת ומהותה. בעיני שטראוס אתונה מייצגת את דבקותה של הפילוסופיה הקלסית בדרישה הביקורתית והתבונית לאמת, בעוד שירושלים, הורתן של היהדות והנצרות, מייצגת את ביקוש האמת כהתגלות בכתבי הקודש. התגלות זו היא בבחינת נס, ועל המאמין בה להאמין גם בנסים. אליבא דשטראוס, המתח בין שתי תפישות אלה, הפילוסופית והתאולוגית, אינו ניתן לגישור, וכל ניסיון לגשר על מתח זה, דוגמת ניסיונה של היהדות הליברלית הגרמנית, מוביל רק לרמייה עצמית.

יותר מכול קידם שטראוס גישה אליטיסטית, המפרידה בין העם הפשוט לאליטות, הפוליטיות והמשכילות (המסוגלות לקרוא ולכתוב טקסטים פילוסופיים). אליטות כאלה, הוא האמין, מסוגלות לייצר טקסטים הנאמנים בראש ובראשונה לחיפוש האמת ולדבוק בה באופן בלתי-מתפשר. שטראוס הדגיש, שחלוקה כזו ותוצריה, הטקסטים הפילוסופיים של תרבות המערב, איננה חסרת סכנות: בכתבים הפילוסופיים טמונות על-פי שטראוס סכנות רבות, שעלולות לבוא לידי ביטוי בקריאה בלתי-נכונה של הטקסט. קריאה שכזו תוביל לחוסר שקט, לאנרכיה ואלימות מצד אלה שאין להם המשאבים האינטלקטואליים לעסוק בטקסט כזה. לטענה זו שני רבדים: הראשון עוסק ביכולתו (או נכון יותר, אי-יכולתו) של האדם הפשוט לקרוא טקסט פילוסופי מעמיק. לא זו בלבד שהקורא הפשוט חסר כלים אינטלקטואליים להבנת הטקסט וכוונותיו של הכותב, אלא שפשוטי העם אף אינם מוכנים להתמודדות אמיצה עם אמיתות מכאיבות בדבר מהותו של העולם. הם אינם מוכנים להתמודד עם היעדרה של ישות מטפיסית ועם ההכרה בסופיות של המוות ובחוסר פשרו. שפרד מראה, כי שטראוס האמין בכל לבו, שאמיתות אלה וההתמודדות אִתן מהוות סכנה לסדר הפוליטי הקיים, ולכן יש להימנע מהתמודדות זו שלא במסגרת מצומצמת של פילוסופיה גבוהה. ברובד השני, שהעמידה עליו היא אחת מן התרומות החשובות והידועות ביותר של שטראוס, מצוי כותב הטקסט הפילוסופי. על כך כתב שטראוס בספרו **רדיפה ואמנות הכתיבה** (1952). על-פי שטראוס, הפילוסופים הגדולים כגון אפלטון, רמב"ם ושפינוזה, ידעו גם ידעו שכתביהם טומנים בחובם סכנות אם לא יובנו כראוי. סכנות אלה עומדות לפתחם של הקוראים הלא-מנוסים ומאיימות על יציבותן של הקהילות, אולם הן עומדות גם לפתחו של הכותב עצמו – שעלול להיחשב מסית וחתרן. לכן, הראה שטראוס, היסור הפילוסופים הגדולים את המסרים החשובים ביותר: הם כתבו באופן אוטורי, המסתיר את טענותיהם הרדיקליות ביותר, על מנת שלא לעורר את חמתן של הרשויות הדתיות והפוליטיות, ועל מנת שלא ירדפו אותם. על הפילוסופים להיות זהירים בהתבטאויותיהם, כך למד אפלטון מגורלו של סוקרטס. הפילוסופים כתבו אפוא בסגנון רב-רבדים: הרובד הגלוי למען כלל הקוראים, ורבדים מוסווים, שבהם עסק הפילוסוף באמיתות החשובות ביותר ונועדו לקהל קוראים מצומצם ביותר של יודעי ח"ן.





משפחת בוש, ברברה, ג'ורג' ו'ו' וג'ורג' בוש האב, שנת 1955 (אימג'בנק ישראל/ Gettyimages)

הופכת את חוויית הקריאה בספרו אף למרתקת יותר: ספרו מעתיק את ריבוי הרבדים השטראוסיאני לדרך התיאור של שטראוס עצמו, ומציב בו בזמן הן את ההגות השטראוסיאנית והן את החתירה נגדה. דומה, ששטראוס היה מחייך באהדה למקרא שורות אלה.

העובדה, שמעט מאוד ידוע על הוגה חשוב זה במקומותינו, הופכת את ספרו של שפרד לספר שחובה לקראו. כפי שספרו ממחיש, אי-אפשר לתייג את שטראוס בהתאם להגדרות מוכנות מראש, שמרניות או פרוגרסיביות. התמיכה, שנותן "מרכז שלם" בירושלים למפעל התרגום השמרני, שבו נכללים אף כתבי שטראוס, לא בהכרח תצדיק את עצמה מזווית הראייה של שפרד. בניגוד לניכוס השמרני את שטראוס, ספרו מצביע דווקא על החתרנות והמורכבות בהגותו של שטראוס, על השימוש המתוחכם שהוא עושה בעמדות שמרניות, אשר מתורגמות לא אחת דווקא לעמדה הפוליטית ההפוכה. ספרו של יוג'ין שפרד חושף בהצלחה רבה את הכישרון והעומק הפילוסופי של לאו שטראוס – החותר נגד כל הדוגמות – ולפיכך מן הראוי שיתורגם בהקדם לעברית.

בניגוד לחלק גדול מן הפרשנות התאורטית-הפוליטית של שטראוס, ספרו של שפרד נכתב כעיון היסטורי, והוא מדגיש את החיוניות של התיאור הכרונולוגי לשם הבנה מורכבת את שטראוס האיש ואת התפתחותו האינטלקטואלית של שטראוס הפילוסוף. ובכל זאת, מה דינו של ספר היסטורי על שטראוס? שטראוס עצמו, יש לזכור, היה מבקר חריף של ההיסטוריצים. תפישה היסטורית הייתה בעיני שטראוס במידה רבה אויבת של תפישת האמת: קריאה היסטורית מדגישה את שחזור ההקשר ההיסטורי שבו נכתב הטקסט, והיא מזניחה את הדיון הפילוסופי עצמו. נוסף על כך, טען שטראוס, ההיסטוריצים נתון בסד הקדמה: ההיסטוריון מניח, שההווה והעתיד עליונים על העבר, משום שמבט לאחור מכיל את הידיעה על התוצאה – על השלכותיו של האירוע ההיסטורי או של הטקסט הנדון. בעליונות ההווה על העבר רואה שטראוס עיוות עקרוני בחקר האמת. לאור זאת יש לשאול, האם כתיבת ספר היסטורי על שטראוס אינה בגדר סתירה לעמדתו של שטראוס עצמו, כלומר חותרת תחתיה: אם זו מטרתו של שפרד, הרי שהיא